

Restitutio interbellica:
o lucrare necunoscută rămasă în manuscris
- Const. A. Cristofor, *Monografia județului Tulcea* (1938) -

Conf. univ. dr. Daniel Flaut
Facultatea de Istorie și Științe Politice,
Universitatea „Ovidius” din Constanța;
e-mail: daniel_flaut@yahoo.com

Restitutio interbellica: an unknown book remained in manuscript form
– Const. A. Cristofor, *The monograph of Tulcea County* (1938) –

Abstract

This study is devoted to present an original work, *The monograph of Tulcea County*, kept for over forty years in manuscript form in a private archive. The book was written in 1938 by Const. A. Cristofor, Director of the National Bank of Romania from Tulcea (1937-1940) and Commissioner of the Romanian Government at the Chamber of Commerce and Industry Tulcea (1938-?).

The mentioned book has 164 typed pages, are added 14 unique photos and represents an original source of reconstitution, under economically aspect, of history of Tulcea County from the fourth decade of the twentieth century.

Rezumat

Acest studiu își propune prezentarea unei lucrări inedite, *Monografia județului Tulcea*, păstrată de peste patru decenii în manuscris într-o arhivă particulară. Cartea a fost scrisă în 1938 de către Const. A. Cristofor, director al B.N.R. Tulcea (1937-1940) și comisar al guvernului României pe lângă Camera de Comerț și Industrie Tulcea (1938-?).

Lucrarea, de 164 pagini dactilografiate, la care se adaugă 14 fotografii unicate, se constituie într-o inedită sursă de reconstituire, sub aspect economic, a istoriei județului Tulcea din deceniul al patrulea al secolului XX.

Keywords: monograph, Tulcea County, the National Bank of Romania, population, the ownership of land, animal breeding, industry, trade, capital, credit, finance, education, standard of life

Cuvinte cheie: monografie, județul Tulcea, Banca Națională a României, populație, dreptul de proprietate asupra terenului, creșterea animalelor, industrie, transport, capital, credit, finanțe, educație, standard de viață

De peste patru decenii se păstrează într-o arhivă particulară o lucrare necunoscută rămasă până astăzi în manuscris, *Monografia județului Tulcea*, scrisă de Const. A. Cristofor în 1938.

O monografie este o lucrare de mare complexitate, aceasta trebuind să cuprindă un studiu al tuturor cadrelor (cosmologic, biologic, istoric, psihic) și al manifestărilor sociale, economice, spirituale, juridice și politice „ale unei localități sau arii geografice mai largi și ale comunităților lor umane”.¹ *Monografia județului Tulcea* abordează, pe parcursul a 164 de pagini, cu foarte mici excepții, doar problemele de natură economică și se rezumă la prezentarea perioadei 1930-1938. Din acest motiv, manuscrisul ar fi trebuit altfel intitulat. Lucrarea este extrem de interesantă și de utilă astăzi, fiind o inedită sursă de reconstituire, sub aspect economic, a istoriei județului Tulcea din deceniul patru al secolului XX.

Autorul unei monografii trebuie să fie un om cu „multă împlinire intelectuală”, capabil „ca ani de zile să se supună unui regim aspru de studiu, analiză și sinteză a datelor documentare care penetrează trecutul”.² Const. A. Cristofor a fost un astfel de om. Director al B.N.R. Tulcea între anii 1937-1940³, comisar al guvernului României pe lângă Camera de Comerț și Industrie Tulcea (1938-?)⁴ și membru al Frontului Renașterii Naționale (din decembrie 1938)⁵, el a fost o personalitate importantă în viața orașului și a

¹ Aurel Vaida, în prefață la Floare Butian, *Țara Lăpușului*, Edit. Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2004, p. 7.

² *Ibidem*.

³ Const. A. Cristofor apare deținând această funcție din octombrie 1937 și până în iulie 1940 în *Copierul Special rapoarte B.N.R. no. 962/1934* (ce conține copii ale rapoartelor B.N.R. Tulcea, din perioada 15 februarie 1934 - 18 ianuarie 1949, și care se păstrează într-o arhivă particulară), p. 379-627.

⁴ În această calitate el se adresa Ministrului Economiei și Industriei în 1938 printr-o scrisoare, fără număr și dată (octombrie-decembrie ?), păstrată în copie în *Copierul Special rapoarte B.N.R. no. 962/1934*, p. 548-549.

⁵ Const. A. Cristofor a intrat în F.R.N. în decembrie 1938, așa cum reiese din Raportul nr. 4575/22 decembrie 1938 adresat de B.N.R. Tulcea guvernatorului Băncii Naționale a României din București și păstrat, sub formă de copie, în *Copierul Special rapoarte B.N.R. no. 962/1934*, p. 562.

județului Tulcea. Om educat, responsabil și bun profesionist, Const. A. Cristofor a fost pasionat de istorie și a iubit meleagurile tulcene. Dovada cea mai elocventă în acest sens este chiar cartea de față. Nu a fost însă un cercetător al trecutului, ci un finanțist, un om al cifrelor – cum el însuși mărturisește în *Introducere* – pe care le-a stăpânit foarte bine și a operat cu ele cu mult profesionalism în cartea sa. Așadar, nu ne putem aștepta la un demers care să respecte regulile de întocmire a unei lucrări științifice. Cartea nu are nici aparat critic și nici bibliografie. Este adevărat că autorul ne informează asupra provenienței surselor, dar nu face trimitere expresă la documente. Lucrarea de față abundă în date statistice. Dovada veridicității acestora este faptul că, în proporție de 60 %, *Monografia județului Tulcea* a făcut obiectul unui raport pe care Const. A. Cristofor l-a întocmit, în calitate de director al B.N.R. Tulcea⁶, și l-a trimis în martie 1938 guvernatorului B.N.R. din București⁷. Ori, se înțelege, corectitudinea gestionării datelor și a cifrelor este o condiție *sine qua non* a funcționării sistemului bancar.

Aflăm, din *În loc de introducere*, că lucrarea a fost începută în mai 1938, iar de pe ultima filă, că a fost terminată la 15 iunie 1938. S-ar putea crede că ea a fost scrisă în cel mult o lună și jumătate. De fapt, în acest interval de timp a fost finalizată lucrarea, autorul completând raportul către guvernatorul B.N.R. cu alte informații referitoare la credite, finanțe publice, învățământ, standardul de viață al locuitorilor, dar și cu tabele, planșe, fotografii.

Este greu de spus câte capitole are această carte. Din „Tabla de materii” aflăm că sunt XXXIII deși în text sunt VII (numerotate doar II, III și VII). După ce a finalizat lucrarea, Const. A. Cristofor a observat numerotarea incorectă a acestora. De aceea, pentru ca cititorul să fie corect informat asupra conținutului ei, autorul a ales ca în tabla de materii să treacă cele 33 de teme pe care le-a abordat.

În *În loc de introducere*, Const. A. Cristofor, neavând meșteșugul cuvintelor, alege să citeze, pe parcursul a două pagini și jumătate, frumoasa

⁶ Conducerea B.N.R. Tulcea întocmea și trimitea în mod regulat rapoarte către guvernatorul Băncii Naționale a României cu privire la situația economică a județului. Un document anterior celui întocmit de Const. A. Cristofor este Raportul nr. 694/6 februarie 1936, intitulat *Observații cu privire la situația economică în anul 1935*. Copia acestuia se păstrează în *Copierul Special rapoarte B.N.R. no. 962/1934*, p. 214-249.

⁷ 100 de pagini ale cărții se regăsesc, sub formă de copie, în *Copierul Special rapoarte B.N.R. no. 962/1934*, p. 438-538. Faptul că ele au făcut obiectul unui document oficial reiese și din Raportul nr. 4464/13 decembrie 1938 al B.N.R. Tulcea către guvernatorul Băncii Naționale a României din București, păstrat în copie în *Copierul Special rapoarte B.N.R. no. 962/1934*, p. 560-561.

și expresiva descriere făcută Dobrogei de către acad. I. Simionescu. Cităm, la rândul nostru, partea finală a acesteia:

„Dobrogea este a noastră; trebuie să rămâie a noastră. Glasul vechilor amintiri, prin titulatura lui Mircea ne-o spune mereu.

Fondul curat românesc ca și descălecătorii, ciobani din vârful munților, ni-l repetă într-una. Sângele celor de la Plevna ori Turtucaia îl întărește în conștiința noastră.

Prin muncă, prin dragostea cu care vom învălui oamenii și locurile din ea, rezonanța glasului străvechiu trebuie mărită, pentru ca el să se păstreze în veșnicie.

Aceasta este datoria sfântă de azi, a tuturor, față de Dobrogea, dar mai ales a celor ce-și duc viața în ea.”

Const. A. Cristofor se mărginește să adauge:

„Ca oameni ai cifrelor, vom concretiza în date și cifre, bogățiile unei părți din ea, poate cea mai importantă, aceea privind Județul Tulcea.

Ne vom strădui și noi ca rigiditatea cifrelor să fie îndulcită prin observațiile de fiecă clipă, prin relevarea bogățiilor sau frumusețelor ei.

Cu acest gând și dorința de a umple un gol, pornim la lucrarea de față. Fie ca dorința noastră să se împlinească”.

Pornind de la aceste minunate gânduri, autorul realizează o prezentare generală a județului Tulcea descriind regiunea, făcând trimiteri la climă, ape, formarea munților din județ, floră și faună.

Un spațiu distinct este acordat apoi populației județului Tulcea. Utilizând informații de la prefectură dar și din Anuarul statistic al României, Const. A. Cristofor înfățișează pe larg, făcând apel la numeroase date statistice, situația demografică a județului Tulcea după originea etnică; repartizarea pe preturi (comune rurale) și comune urbane, reședință de județ sau nereședințe; religie; știință de carte; ocupație și natalitate. Deosebit de interesantă este harta județului Tulcea, desenată și colorată de autor, privitoare la exploatarea pământului pe naționalități. În legătură cu acest aspect, el scrie: „Ca fertilitate, locurile cele mai bune sunt în general ocupate de populația bulgărească, de aceea și deosebirea ca stare materială între aceștia și populația românească”.

Prezentarea situației economice a județului Tulcea debutează cu analiza, pe baza informațiilor furnizate de Serviciul agricol, a repartiției proprietății funciare:

- după originea etnică a proprietarilor. Const. A. Cristofor evidențiază faptul că în 1937, din totalul de 247.000 ha teren de cultură, 35 % din suprafețe erau deținute de proprietari români, 31 % bulgari, 20 % ruși și lipoveni, 10 % turci și alții, 4 % de către stat.

- după culturi. În urma analizei datelor statistice, autorul ajunge la concluzia că, între 1932-1937, orzul a fost cel mai cultivat, fiind o plantă de stepă, urmat de porumb, ovăz, rapiță ș.a.

În continuare, folosind informații obținute de la Camera de Comerț și Industrie Tulcea, Const. A. Cristofor oferă numeroase date statistice privitoare la tranzacțiile cu cereale prin oboarele acestei camere între 1931-1936. Foarte interesant este graficul care înfățișează variația prețului produselor în județul Tulcea între 1931-1937. După ce relevă mijloacele de exploatare a pământului și prețurile terenurilor, autorul acordă o atenție aparte împrumuturilor din județul Tulcea. Sunt prezentate, în detaliu, situația expropriierilor și împrumuturilor din 1921 și cea existentă în 1937 (din totalul proprietarilor de pământ, doar 36,80 % erau români, față de 49,20 % slavi - bulgari, ruși, lipoveni). Este analizată, apoi, rentabilitatea terenurilor agricole după datele Serviciului agricol din Tulcea, luându-se ca studiu de caz gospodăria neamțului Johan Ulbricht din comuna Ciucurova. Un spațiu distinct este acordat, mai departe, unor realizări ale Camerei de agricultură a Județului Tulcea. Sunt inserate și 6 tabele, cu numeroase date privind „Inventarul terenurilor statului și mișcarea lor până la 31 decembrie 1936” ale comunei agricole Măcin, regiunii agricole Delta Dunării, comunelor agricole Casimcea, Topolog, „Centru” și Babadag.

Autorul continuă prezentarea situației economice cu o altă ocupație importantă a populației județului Tulcea, creșterea animalelor, pornind de la informațiile furnizate de Serviciul agricol. În 1937, din totalul de 295.279 capete de animale, 7 % erau boi și juncani, 6,90 % vaci și viței, 16,30 % cai și măgari, 7,40 % porci, 2,40 % capre și 60 % oi. Const. A. Cristofor face o amănunțită analiză a acestor date statistice și relevă măsurile preconizate de Camera de agricultură Tulcea pentru îmbunătățirea raselor de animale.

Variația prețurilor produselor pe piața orașului Tulcea între 1930-1937 beneficiază de o analiză separată, realizată pe baza informațiilor de la Camera de Comerț și Industrie a județului. Utilizând numeroase cifre comparative, autorul concluzionează că, în intervalul de timp menționat, prețurile au variat într-o proporție mai mare la bunurile de consum și mai mică la produsele agricole.

Lucrarea prezintă mai departe, pe rând, situațiile referitoare la:

- grădinile de zarzavat. Se arată că producția obținută de pe cca. 340 ha satisfacea în întregime necesitățile județului Tulcea și că importante cantități de legume erau comercializate în județele Constanța, Brăila și Galați.

- pomii fructiferi, cei mai răspândiți fiind cașii, zarzării, cireșii, vișinii și gutuii.

- apicultură. Stupăritul era o ocupație importantă a populației județului Tulcea, datorită regiunilor întinse acoperite cu tei și alte plante melifere. Const. A. Cristofor relevă progresele înregistrate în acest domeniu, producția fiind de 10-12 vagoane de miere de albine anual, în valoare de 4,5-5 milioane de lei.

- plante medicinale, evidențiind în special floarea de tei.

- viticultură. Analizând producțiile de struguri obținute de pe cele 5.100 ha de vii ale județului între 1931-1935, autorul ajunge la concluzia că preponderentă era vița de proastă calitate. Privitor la vin, el arată că 40 % din producția anuală se îndrepta către Galați și Brăila iar restul era consumat în județul și orașul Tulcea.

Un spațiu distinct este acordat, apoi, relevării situației industriei:

- casnice agricole, practic inexistentă, deși răchita, papura, stuful și lâna se găseau din belșug în jud. Tulcea.

- lemnului, fără resursele necesare unei dezvoltări deosebite.

- morăritului, slab dezvoltată datorită producției scăzute de grâu a județului.

- miniere. Conform datelor de la Ocolul minier Tulcea, în 1936-1937 suprafața ocupată de exploatarea miniere era de 1.428 ha. Const. A. Cristofor remarcă faptul că, deși avea o deosebită însemnătate, activitatea minieră era slab dezvoltată din cauza lipsei de inițiativă a statului și a particularilor.

Situația pescuitului beneficiază de o minuțioasă și pertinentă analiză. Autorul oferă numeroase date statistice privitoare la evoluția producției de pește (1905-1935), evidențiază importanța pescuitului pentru locuitorii județului Tulcea, prezintă cantitățile de pește și sumele încasate din exploatarea acestuia în apele regiunii a III-a Tulcea (1931-1935), enumeră centrele mai însemnate de pescuit din județ ș.a.

Căile de comunicații ale județului Tulcea, terestre și fluviale, sunt prezentate pe larg: drumurile naționale, județene, comunale și lungimea acestora, pe baza comunicărilor Serviciului județean de drumuri și a Anuarului statistic al României (din 1935); capacitatea vapoarelor maritime și de pe Dunăre (N.F.R.); activitatea și veniturile serviciului fluvial N.F.R. (1931-1935.)

Cărăușia publică (rutele de transport regulate și de interior) și situația liniilor telefonice (la data de 1 ianuarie 1938) din județul Tulcea sunt analizate, succint, la rândul lor.

Activitatea comercială are în lucrare un spațiu amplu și este oferită o analiză detaliată a acesteia. Const. A. Cristofor prezintă mai întâi, în câteva tabele, pe baza informațiilor furnizate de buletinele Camerei de Comerț și Industrie Tulcea și ale fiscoiului, numărul firmelor, forma juridică a acestora

și, pe cât a fost posibil, repartitia lor după etnia proprietarilor. Pe urmă, autorul relevă, făcând apel la numeroase date statistice, activitatea oboarelor Tulcea, Măcin, Babadag, Ostrov, Isaccea, Pecineaga (1931-1937) precum și mișcarea porturilor Tulcea și Măcin (1930-1936).

După ce a prezentat „bogățiile județului Tulcea”, Const. A. Cristofor se ocupă de capital și credit. În 1937, în orașul și județul Tulcea existau trei bănci locale (Banca Tulcei – cu sediul în Tulcea; Banca Dunărea – cu sediul principal la Tulcea și sucursală la Hârșova; Banca Sfatului Negustoresc – cu sediul în Tulcea) și două sucursale ale băncilor mari (Banca Națională a României și Banca Românească București). Este partea lucrării în care autorul se simte în largul său. Cu mult profesionalism, el disecă în amănunt bilanțurile acestor bănci, încheiate la 31 decembrie 1937, și relevă sprijinul Băncii Naționale a României pe piața locală.

O atenție aparte este acordată de autor meșteșugurilor. Folosind informații de la Camera de muncă, el prezintă date statistice amănunțite privitoare la cele 280 de ateliere meșteșugărești existente în județul Tulcea în anul 1938, repartizate după specialități, și la cei 376 de proprietari ai acestora, împărțiți după originea etnică.

Const. A. Cristofor face în continuare o serie de observații asupra problemei creditului și înfățișează în detaliu, apelând la numeroase date statistice, realizarea ratelor la portofoliul de conversiune B.N.R. Abordând problema cooperăției, el întocmește tabele referitoare la unitățile cooperative viabile, neviabile sau puse în lichidare din aprilie-mai 1938.

Situația finanțelor publice îl preocupă în egală măsură pe autorul lucrării. Analizând categoriile de venituri și impozite din perioada 1933/1934-1937/1938, pe baza informațiilor obținute de la Administrația financiară Tulcea, el conchide că contribuția cea mai mare la buget în raport cu numărul contribuabililor au avut-o veniturile din profesii.

Surprinzătoare pentru o lucrare consacrată domeniului economic sunt referirile la învățământul tulcean. Autorul insistă îndeosebi asupra celui primar, din perioada 1932/1933-1936/1937, prezentând interesante date statistice și făcând aprecieri asupra stării educației din județ.

Const. A. Cristofor este interesat și de standardul de viață al locuitorilor județului Tulcea. El ia în discuție traiul de zi cu zi al sătenilor din Caraibil, Uzlina, Litcovul, Caraorman, Topolog, Dăeni, Turda, Sarichiolul de Deal, Ciucurova, Malcoci, Atmagea dar și al orașenilor din Tulcea, Babadag, Isaccea și Sulina.

Ultima temă abordată este cea privitoare la activitatea B.N.R.-Agenția Tulcea în perioada 1937-1938. Const. A. Cristofor alege să-și încheie lucrarea cu instituția pe care a condus-o cu responsabilitate și devotament.

Parcurgând aceste ultime file, înțelegem dimensiunile activității B.N.R. și importanța ei în viața economică a județului Tulcea.

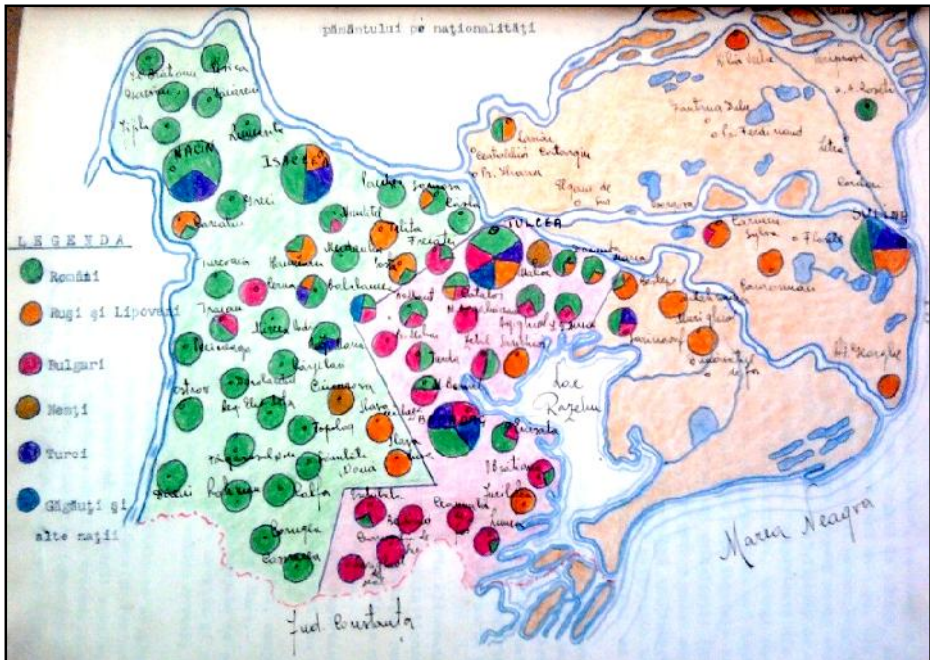
La final, autorul scrie:

„Credem cu toată convingerea într-un viitor mai bun, mai frumos și pentru acest colț de țară. Fie ca prezicerile noastre să se adeverească, să se realizeze”.

Din păcate însă, dorințele lui nu aveau să se împlinească. Peste numai un an izbucnea cel de-al doilea război mondial.

Manuscrisul este bogat ilustrat prin 16 planșe (hărți și grafice), desenate și colorate chiar de autor, și 14 fotografii alb-negru unicat (cu imagini ale portului Tulcea și de pe Dunăre).

Am încercat, în câteva pagini, să facem o prezentare generală a lucrării. Nu am insistat mai mult deoarece, pentru a fi înțeleasă, ea trebuie citită. Editarea cărții, după aproape trei sferturi de veac, se impune cu necesitate. Acest frumos colț de țară nu beneficiază de multe contribuții precum cea a lui Const. A. Cristofor. Nutrăm speranța că autoritățile responsabile de destinele activității culturale din județul Tulcea vor oferi sprijinul material necesar pentru publicarea lucrării. Astăzi, într-o Românie ce se dorește a fi democratică și europeană, întoarcerea la valorile perioadei interbelice este absolut obligatorie.

Populația. Repartiția pământului pe naționalități
(apud Const. A. Cristofor, *Monografia Județului Tulcea*, 1938, p. 15)

Casa Punctului „Pardina”
(*apud* Const. A. Cristofor, *Monografia Județului Tulcea*, 1938)

Lansarea icrelor de șalău în ghiolul Lazăr
(*apud* Const. A. Cristofor, *Monografia Județului Tulcea*, 1938)

Tulcea. Portul. Vedere laterală
(*apud* Const. A. Cristofor, *Monografia Județului Tulcea*, 1938)